

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za sociologiju

DIPLOMSKI RAD

Zajedno u ratu, zajedno u miru.¹

**Karakteristike veteranskih udruga u Republici
Hrvatskoj**

Kandidat: Mislav Škacan

Mentor: doc. dr. sc. Kruno Kardov

Zagreb, veljača 2018.

¹ Moto Udruge veterana 150. brigade

SADRŽAJ

1. UVOD.....	3
2. TEORIJSKI OKVIR	4
2.1. Veterani.....	4
2.2. Veteranska prava.....	7
2.3. Veteranski pokret i veteranske organizacije	9
3. METODOLOGIJA	14
4. REZULTATI.....	17
4.1. Demografija industrije društvenog pokreta veterana	17
4.2. Formiranje organizacije	22
4.3. Djelovanje organizacije.....	25
5. ZAKLJUČAK	30
6. PRILOG.....	32
7. POPIS LITERATURE	35
8. SAŽETAK	36

1. UVOD

Domovinski rat jedan je od ključnih i društveno najznačajnijih događaja u novijoj povijesti hrvatskog društva. Jedna od posljedica Domovinskog rata nastanak je specifične populacije čije se iskustvo rata razlikuje od ostatka društva. Naime, riječ je o populaciji sudionika rata (*branitelja*), odnosno ratnih veterana Domovinskog rata. U Republici Hrvatskoj registrirano je više od 500.000 ratnih veterana Domovinskog rata (1991.-1995.) što iznosi nešto više od 10% nacionalne populacije te oko 1.276 braniteljskih udruga koje se razlikuju s obzirom na način i tip organiziranja (Kardov, Bagić, Škacan, 2016). Navodeći podatak o broju samih veterana, svakako treba uzeti u obzir i broj članova uže i/ili šire obitelji kojom se utjecaj istraživane populacije povećava nekoliko puta. Iako značajan, veteranski pokret u Hrvatskoj nije dovoljno istraživan unutar znanosti. Unatoč veličini, važnosti i značajnosti fenomena veterana u hrvatskom društvu, u društvenim znanostima nedostaje znanstvenih istraživanja socioekonomskih značajki veteranske populacije (Žunec, 2006).

Djelovanje veterana najvidljivije je putem različitih organizacija civilnog društva, odnosno veteranskih udruga. U Republici Hrvatskoj djeluje veliki broj različitih udruga i organizacija civilnog društva. Prema rezultatima ankete Civilno društvo koje iznose Bežovan i Zrinščak (2007), trećina građana Republike Hrvatske učlanjenja je u barem jednu udruhu (Bežovan, Zrinščak, 2007). Cilj ovog diplomskog rada je detaljnije opisati fenomen osnivanja i djelovanja braniteljskih udruga te postaviti temelj za daljnja istraživanja. Rad će se temeljiti na resursno-mobilizacijskoj teoriji društvenih pokreta. Veteranske udruge promatrat će se kao organizacije društvenog pokreta koje zajedno čine okosnicu veteranskog pokreta u Republici Hrvatskoj. Istražit će se dinamika organiziranja veteranskih udruga, analiza godina i obrazaca osnivanja, razlike između ratom pogođenih područja i ostalih, postojanje periodičnosti aktivnosti unutar veteranskog pokreta, razlike u tipovima organizacija i dr. Zanimljivost i relevantnost ove teme proizlazi iz potencijala koji analiza veteranskih udruga ima za razumijevanje načina organiziranja veterana, razloga osnivanja, dinamike osnivanja, geografskog rasporeda udruga i slično. O izloženom predmetu istraživanja ne zna se mnogo, a značajnost navedenih aktera vidljiva je u svakodnevici hrvatskog društva. Rezultati ovog istraživanja svakako mogu poslužiti kao temeljna ili polazišna točka za buduća istraživanja veteranskog pokreta kojih nedostaje u hrvatskoj, ali i inozemnoj znanosti.

2. TEORIJSKI OKVIR

2.1. Veterani

Kako bi se fenomen veterana mogao istraživati, prvo je potrebno definirati i pojasniti osnove pojma *veteran*. Što je i tko je uopće veteran? Važno je napomenuti da definiranje pojma veterana ovisi o sociopolitičkom kontekstu nekog društva, ali i o povijesti ratovanja te civilno-vojnih odnosa. Tako se sama definicija veterana može kreirati u svrhu provođenja neke socijalne politike ili dodjeljivanja specifičnih prava. U ovom slučaju riječ je o borbi između moći i interesa različitih društvenih aktera. S druge strane, određena definicija veterana može dovesti do specifičnih (neočekivanih) posljedica za društvo. Primjerice, koliko će dugo država biti primorana skrbiti za veteransku populaciju te snositi velike financijske troškove. Iz navedenog proizlazi da pravne, ali i društvene definicije veterana oblikuju legalni okvir te time stvaraju specifičnu/povlaštenu (veteransku) populaciju unutar društva. Unutar tog legalnog okvira razvijaju se, smanjuju i povećavaju te razrješavaju različita veteranska prava, potrebe, interesi, povlastice i slično. Društvene definicije veterana utječu na simboličku moć veteranskog pokreta o čemu će nešto više riječi biti u nastavku ovog rada.

Osnovno polazište definiranja veterana jest civilno-vojni odnos, odnosno odnos između oružanih snaga i ostatka društva, unutar kojeg država prepoznaje žrtvu koju su joj pružili pripadnici oružanih snaga (Dandeker, Wessely, Iversen i Ross, 2006). Važno je napomenuti kako društvo veterane razumije ponajprije kao bivše ratnike, a tek zatim kao pripadnike oružanih snaga (Begić, Sanader, Žunec, 2008). Iz navedenog proizlazi razumijevanje simboličkog značenja *žrtve*, koju su iskustvom strahota ratovanja veterani pružili društvu, kao temeljne odrednice razumijevanja veterana. S obzirom da se države razlikuju prema iskustvu u ratovanju, prilikom razmatranja definiranja veterana bitno je ponajprije uzeti u obzir tip, mjesto te trajanje vojne službe (Dandeker i sur., 2006). Također, mnogi autori (Dandeker i sur., 2006; Begić, Sanader, Žunec, 2008; Žunec, 2006; Danilova, 2010) razlikuju uključujuće ili inkluzivne (*inclusive*) te isključujuće, odnosno ekskluzivne (*exclusive*) definicije ratnih veterana. Uključujuće definicije mnogo su fleksibilnije te najčešće uključuju velik broj bivših pripadnika oružnih snaga po nekom jednostavnom principu, odnosno uvjetu. Specifičan primjer odnosi se na Ujedinjeno Kraljevstvo čija definicija veterana uključuje sve one koji su kao aktivno vojno osoblje služili barem jedan dan (Dandeker i sur., 2006). Jasno je da će tako široka i sveobuhvatna definicija stvoriti veliki financijski teret za državu te je

moguće da se resursi moraju raspodijeliti na način da se veteranska zajednica zapravo zanemaruje u cjelini (Dandeker i sur., 2006). Također, uključujuće definicije smanjuju simboličku moć značaja *žrtve* veteranske zajednice i njenih pripadnika. Kao što je navedeno ranije, simbolika *žrtve* odnosno sudjelovanje u ratu jedna je od ključnih odrednica veterana. Hibridni tip definicije upotrebljavaju Sjedinjene Američke Države gdje su veterani osoblje koje je odslužilo minimalno razdoblje te su časno otpuštene iz službe. Američka vojska stoga razlikuje dva tipa veterana: a) veteran (zadovoljava samo prvi, već navedeni uvjet) i b) ratni veterani (sudionici ratova). Prava i povlastice, u slučaju najmoćnije vojske na svijetu, ovise o tipu te dužini vojne službe, a sudjelovanje u operacijama ili ratovima nije jedini uvjet za ostvarivanje državne pomoći (Dandeker i sur., 2006). Prema MPVA (1995; prema Žunec, 2006) Južna Koreja, koja od VII. stoljeća putem države skrbi za veterane, razlikuje tri kategorije veterana: a) osobe s istaknutim zaslugama za naciju (sudjelovali, poginuli ili ostali invalidi u različitim oružanim sukobima), b) članovi obitelji osoba iz prve skupine i c) vojne osobe umirovljene nakon dugoročne službe. Australija, Nizozemska i Rusija primjeri su zemalja koje koriste ekskluzivnije definicije veterana. U Australiji su veterani ono osoblje koje je aktivno služilo u inozemstvu, a Nizozemska prepoznaje veterane kao ono osoblje koje je sudjelovalo u ratu ili u misijama UN-a (Dandeker i sur., 2006). U ovim slučajevima status veterana ostvaruje mnogo manji broj bivših vojnika od ukupnog sastava oružanih snaga. Nadalje, Rusija koristi definiciju koja u veterane uključuje ono „osoblje koje je sudjelovalo u borbenim operacijama“ (Danilova, 2010:909). Danilova (2010) iznosi da je ekskluzivna definicija veterana u Rusiji posljedica 5 faktora: a) ekstenzivno ratovanje i vojno iskustvo b) duga tradicija vojne obaveze c) specifičan uzorak civilno-vojnih odnosa u Sovjetskom Savezu i ruskom društvu d) specifična organizacija socijalne pomoći te e) političke, ekonomske i društvene okolnosti (Danilova, 2010:896).

Ekskluzivne definicije veterana stvaraju poseban društveni sloj te veterane stavljaju u jedinstvenu poziciju unutar društvene strukture (Žunec, 2006; Danilova, 2010; Dandeker i sur.; 2006). U Republici Hrvatskoj razlikuju se dvije skupine ratnih veterana. Oni iz Drugog svjetskog rata te novi veterani koji su nakon ratnih pobjeda u Domovinskom ratu naišli na poteškoće prilikom resocijalizacije i prelaska iz vojnog u civilni život (Begić, Sanader, Žunec, 2008). Prilikom masovnih mobilizacija u svrhu pripreme za rat, a pogotovo u slučaju dobrovoljnog prijavljivanja u službu, većinu novih vojnika čine socijalno ugroženiji društveni slojevi. „Položaj ovih veterana bio je kompliciran time što što je usporedno s ratom tekao proces zamašnih socijalnih, političkih i

gospodarskih promjena koje su društvo iz socijalističko-komunističkog trebale preobraziti u kapitalistički i liberalno-demokratski sustav, pri čemu je smjer tih promjena išao prema smanjenju paternalizma odnosno skrbi države u zapošljavanju, stanovanju, zdravstvu i obrazovanju, pa se socijalna sigurnost ovih građana naglo smanjila“ (Begić, Sanader, Žunec, 2008:17). Registar branitelja (*Jedinstveni registar hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata*) objavljen 2012. godine izazvao je burnu reakciju javnosti s obzirom na prevelik broj sudionika Domovinskog rata. Jedan od razloga za tako velik broj branitelja svakako je inkluzivni karakter definicije veterana u Republici Hrvatskoj (Žunec, 2006). Naime, hrvatsko zakonodavstvo prepoznaje nekoliko kategorija veterana koje obuhvaćaju veliki broj sudionika ratnih zbivanja. *Hrvatski branitelj, dragovoljac* te posebne kategorije poput *smrtno stradali hrvatski branitelj, zatočeni ili nestali hrvatski branitelj, hrvatski ratni vojni invalid iz Domovinskog rata (HRVI)* te *članovi obitelji*. Zanimljivo je napomenuti kako se u dostupnoj literaturi iznosi da ekskluzivne definicije veterana stvaraju poseban društveni sloj (Dandeker i sur., 2006; Žunec, 2006; Begić, Sanader, Žunec, 2008). Za razliku od drugih zemlja, u Republici Hrvatskoj upravo je inkluzivna definicija veterana dovela do stvaranja sloja građana čija se prava i povlastice značajno razlikuju od ostalog stanovništva (Soldić, 2009).

Različite definicije veterana nisu jedini kriterij koji određuje prava, potrebe i iskustva veterana u nekom društvu. Veterane (i njihove potrebe te prava) određuju karakteristike poput zemlje i povijesnih okolnosti; individualne karakteristike (dob, spol, bračni status, etnicitet, razina obrazovanja, životne navike, mjesto stanovanja, radni status, ekonomski status, duševno i fizičko zdravlje i dr.); pripadnost vojnim jedinicama; okolnosti prelaska u civilni život; status unutar društva; kao i brojne druge društvene odrednice koje utječu na njihov život. Veterane i veteranski pokret nije moguće definirati i razumijevati bez uzimanja u obzir sociopolitičkog konteksta nekog društva (Begić, Sanader, Žunec, 2008; Dandeker i sur., 2006; Žunec, 2006; Soldić, 2009).

2.2. Veteranska prava

Borba veterana za njihova prava i dostojanstvo neizostavni su elementi većine javnih nastupa različitih aktera veteranskog pokreta u Republici Hrvatskoj. Društvo i veterani kontinuirano vode bitku oko smanjivanja/povećavanja prava i povlastica veterana. Ranije je navedeno da društvo prepoznaje *žrtvu* veterana te im kao kompenzaciju dodjeljuje mogućnost iskorištavanja niza prava i povlastica. „Ta prava i povlastice nisu međutim samo izraz zahvalnosti zajednice i nadoknada za žrtvu, nego imaju i svrhu da olakšaju civilnu resocijalizaciju veterana koji su sudjelujući u ratu izgubili neke od svojih kapaciteta za uspješno sudjelovanje u građanskom životu.“ (Begić, Sanader, Žunec, 2008:25). Odlaskom u rat, veterani nisu bili u mogućnosti voditi civilni život te proći kroz procese tranzicije prilikom nastanka Republike Hrvatske. Ti su se građani, nakon izlaska iz oružanih snaga, pronašli u veoma teškoj društvenoj situaciji. Uslijed tranzicije iz vojnog u civilni život, simbola *žrtve* te nižeg socioekonomskog statusa veterana, „društvo masivno intervenira u veteransku tranziciju dajući veteranima različita posebna prava i beneficije koja u pravilu značajno nadmašuju prava i beneficije koje uživaju civilni uposlenici“ (Žunec, 2006:30).

Kako bi se veteranima pomoglo u civilnom životu, države donose niz odluka, propisa te zakona koji nastoji urediti državnu politiku prema veteranima. Veteranska politika neke države može se proučavati kao posljedica povijesnog razvoja oružanih snaga, kao posljedica vojno-civilnih odnosa ili kao kombinacija ovih i nekih drugih čimbenika (Danilova, 2010). Ferenčak i suradnici su pokazali da je po „broju i kakvoći prava i povlastica za veterane, invalide i druge ratne stradalnike Hrvatska u svjetskom vrhu“ (Begić, Sanader, Žunec, 2008:21). Iako se u ovom radu neće detaljnije spominjati navedena prava, važno je napomenuti da ih Republika Hrvatska priznaje oko 30-tak. Mnogi autori (Dobrotić, 2008; Žunec; 2006; Soldić, 2009) smatraju da su dodijeljena prava prvenstveno kompenzacijske prirode te nemaju dugoročni učinak rješavanja srži problema. S obzirom na razliku u pravima i povlasticama između veterana i „običnih“ građana, s vremena na vrijeme dolazi do sukoba i gotovo otvorene konkurencije. U procesu pregovaranja oko prava i povlastica, između veteranske populacije i ostatka društva, spomenute napetosti ponekad dovode čak i do ustavnih tužbi kao što je u slučaju povlaštenog upisivanja djece *HRVI* i *dragovoljaca* na fakultete bez povećanja ukupne upisne kvote (Begić, Sanader, Žunec, 2008). Važno je napomenuti da su se u Domovinskom ratu državna tijela zadužena za brigu o veteranima osnivala u nadležnosti

MORH-a te Ministarstva rada i socijalne skrbi, da bi se naposljetku 1997. godine osnovalo Ministarstvo branitelja (Begić, Sanader, Žunec, 2008). Osnivanje posebnog ministarstva za veterane, među ostalim, rezultat je zahtjeva i pritiska od strane veteranskih organizacija. Prema Ljubičiću (1996), jedan od uvjeta veterana još 1996. godine bio je „osigurati im prostore u kojima se mogu sastajati, družiti, dati im određena sredstva za rad njihovih udruga“ (Begić, Sanader, Žunec, 2008:20). Također, u trenucima kada društvo veteranima smanjuje opseg prava i povlastica, veteranske organizacije se mobiliziraju te veterani započinju borbu za zadržavanje/proširivanje postojećih mogućnosti. Veteranske udruge protivile su se bilo kakvom smanjivanju materijalnih povlastica, pozivajući se na ranije spominjanu simboličku moć *žrtve* koju su podnijeli u ratu (Begić, Sanader, Žunec, 2008). Prilikom sukoba veterana i „ostatka“ društva vidljiva je specifična kultura veteranskog pokreta koji se razlikuje od civilnog stanovništva. Jedan od fenomena veteranskog pokreta je reprodukcija nekih vojnih vrijednosti unutar populacije veterana (Danilova, 2010). U određenoj mjeri, neki elementi vojne kulture poput uniformi, salutiranja, vojničkog hoda, postrojavanja, vojne hijerarhije organizacija, vojničkog žargona i slično, povremeno su vidljivi u javnom djelovanju hrvatskih ratnih veterana.

Danilova (2010) iznosi 5 ključnih faktora koji utječu na uređenje politike prema veteranima: a) povijesno iskustvo rata b) struktura oružanih snaga c) nacionalni uzorak vojno-civilnih odnosa d) socijalni sustav te e) razni politički, ekonomski i ostali društveni faktori (Danilova, 2010:894). Navedene faktore potrebno je uzeti u obzir prilikom istraživanja veteranskih politika raznih društava. Također, važno je uzeti u obzir trenutni sociopolitičku situaciju unutar nekog društva. Ratni veterani često se mobiliziraju i koriste u političke svrhe, što je razumljivo s obzirom na njihovu simboličku moć *žrtve*. Nadalje, lojalnost državi odnosno vlasti jedna je od indirektnih funkcija kompenzacija za veteransku populaciju te je time politička aktivnost veteranskih organizacija ograničena te manipulirana (Danilova, 2010). Odnos i razlikovanje između veterana i ostatka (civilnog) društva nije moguće razriješiti zbog temeljnih napetosti koje nastaju uslijed ranije navedenih razloga. Stoga će kontinuirani društveni sukob oko dodjeljivanja, povećanja ili smanjivanja veteranskih prava te povlastica i dalje ostati prisutan u svakodnevici društva (Žunec, 2006).

2.3. Veteranski pokret i veteranske organizacije

Veteranske organizacije, različitih tipova i oblika, kontinuirano su prisutne kroz povijest. Ranije je spomenuta Južna Koreja u kojoj veteranske organizacije te državna veteranska politika postoje od VII. stoljeća. U našim krajevima već se u Starom Rimu, u većim gradovima, osnivaju veteranske organizacije koje su bile „zalugom dodatne skrbi za islužene vojnike“ (Begić, Sanader, Žunec, 2008:16). Neke od aktivnosti veteranskih udruga, koje su jedne od najvidljivijih organizacija u zapadnim društvima, su: lobiranje, sudjelovanje u različitim ceremonijama, paradama i procesijama sjećanja, sponzoriranje društvenih aktivnosti, održavanje lokalnih prostora koji se koriste za različita događanja, hobiji, druženja, održavanje sastanaka itd. (Gerber, 2003). Osim raznovrsnih aktivnosti, veteranske organizacije razlikuju se i po članstvu koje okupljaju. Tako Gerber (2003) razlikuje nekoliko vrsta veteranskih organizacija po sastavu članova: a) mješovite (*mixed*) b) složene (*composite*) i c) jednostavne (*single-population*) (Gerber, 2003:901). Mješovite organizacije sastoje se od članova različitih kategorija veterana (npr. invalidi/bez statusa invalida i slično). Složene se sastoje od veterana iste kategorije (npr. invalidi), ali različitih razina i tipova invalidnosti. Jednostavne organizacije sastoje se od veterana iste kategorije istih karakteristika (npr. invalidi oboljeli od PTSP-a ili pripadnici neke postrojbe bez statusa invalida). Kohorte veterana se od trenutka pristupanja u vojsku pa nadalje, postupno pretvaraju u samosvjesne grupe u kojima se razvijaju snažni međuljudski odnosi te obostrana identifikacija na temelju koje se stvaraju organizacije koje čine veteranski pokret s ciljem ostvarivanja različitih interesa (Gerber, 2003:905). Društveni se pokreti formiraju uslijed dugoročnih promjena u resursima, organizaciji i prilikama za kolektivnu akciju neke grupe ili populacije (Jenkins, 1983).

Resursno mobilizacijska teorija pristupa proučavanju dinamike i taktika rasta, raspada i promjena društvenih pokreta te istražuje različitost resursa koji moraju biti mobilizirani, povezanost pokreta i drugih grupa, ovisnost pokreta o vanjskim faktorima te taktikama vlasti u svrhu kontrole pokreta (McCarty, Zald, 1979). Za razliku od nekih drugih teorija, ova teorija smatra da nezadovoljstvo i pritužba nisu primarni faktor u stvaranju nekog pokreta, već oni mogu biti definirani, stvoreni i manipulirani od strane različitih aktera. Prema McCarty i Zeld (1979), društveni pokret je set mišljenja i vjerovanja u populaciji koji reprezentiraju preferenciju prema promjeni nekih elemenata društvene strukture i društvene distribucije. Kako bi se predvidjela vjerojatnost pretvaranja preferencija u kolektivnu akciju te mobilizaciju, potrebno je imati uvid u

ranije postojeće organizacije i integraciju predmetne populacije. Organizacija društvenog pokreta (SMO) je kompleksna formalna organizacija koja identificira ciljeve i preferencije društvenog pokreta te ih nastoji ostvariti. Sve organizacije koje dijele ciljeve nekog društvenog pokreta (SM) čine industriju društvenog pokreta (SMI) – organizacijski aspekt nekog društvenog pokreta. Svaka organizacija društvenog pokreta ima zadane ciljeve koji je povezuju sa društvenim pokretom i industrijom društvenog pokreta te mora imati resurse kako bi ih mogla postići. Resursi moraju biti mobilizirani prije što je akcija moguća. Nadalje, svaka organizacija ima profesionalni kadar koji je sačinjen od osoba koje su uključene u procese donošenja odluka. Osim toga, razlikuju se radnici koji izvršavaju različite zadatke te ostali članovi koji služe u svrhu mobilizacije i akcija. Ranije aktivnosti (prije postojanja trenutne organizacije) profesionalnog kadra iznimno su bitne za funkcioniranje, donošenje odluka te izvođenje akcija (McCarty, Zald, 1979:1217-1222).

Prema (Tilly, 1978), mogućnost mobilizacije resursa ima ključnu ulogu u pojavi društvenih pokreta i tempiranju kolektivne akcije (McLaughlin, Khawaja, 2000). Nadalje, Jenkins (1983) iznosi da je „formiranje pokreta povezano s napretkom u statusu nezadovoljnih grupa, ne zbog nezadovoljstava nastalih „revolucijom rastućih očekivanja“ već zato što te promjene smanjuju cijenu mobilizacije i povećavaju vjerojatnost uspjeha“ (Jenkins, 1983:532). Mobilizacija je proces kojim grupa osigurava kolektivnu kontrolu nad resursima potrebnima za kolektivnu akciju (Jenkins, 1983). Ključni problemi procesa mobilizacije su: a) resursi kontrolirani prije mobilizacije b) procesi prikupljanja resursa c) usmjeravanje resursa prema društvenoj promjeni i d) vanjski izvori resursa. Nadalje, moguće je razlikovati dvije vrste resursa: a) fizičke/opipljive (novac, prostori, sredstva komunikacije) te b) ljudstvo koje čini okosnicu pokreta (Jenkins, 1983:533). Mobilizacijski potencijal neke organizacije određen je postojanjem starijih, već postojećih organizacija neke populacije organizacija. Prema Tilly (1978), „Grupe koje dijele snažne distinktivne identitete i guste među-odnosne mreže ekskluzivne za članove su visoko organizirane i stoga spremne na mobilizaciju“ (Jenkins, 1983:538). Takve će grupe imati jasnije određene kolektivne interese te će jednostavnije konstruirati nove interese u skladu s trenutnim stanjem u društvu. Pristup „otvorenog sistema“ (Jenkins, 1983:543), govori o tome da uspjeh i rezultati nekog pokreta ovise o širem društveno-političkom kontekstu; odnosu prema političkim elitama, potpori/odsustvu potpore drugih organizacija i pokreta te ravnoteži društvene potpore i društvene kontrole.

Gustoća organizacija legitimira funkcioniranje određenog organizacijskog oblika i time potiče daljnje osnivanje organizacija istog tipa, a konkurencija između organizacija u određenom trenutku smanjuje broj novo osnovanih organizacija (Carmichael, Jenkins, Brulle, 2012). Prilike za društveni aktivizam s ciljem promjene/utjecaja na politike mogu postojati, no tek sa kolektivnom percepcijom i idejnim okvirom kritične mase te prilike dobivaju značajni potencijal. „Prepoznavanje i uokvirivanje političkih prilika kao i razvijanje novih diskursa, politički su procesi potrebni za razumijevanje osnivanja organizacije društvenog pokreta“ (Carmichael, Jenkins, Brulle, 2012:426). Ranije osnovane organizacije imaju prednost u smislu monopoliziranja i stabiliziranja kontrole nad resursima, a efekt prelijevanja (taktika, okvira djelovanja i organizacije) pogađa organizacije koje su osnovane kasnije. Kasnije osnovane organizacije susreću se s većom konkurencijom te se moraju predstavljati kao autentičnije kako bi se mogle boriti za resurse (Carmichael, Jenkins, Brulle, 2012). Povećanje broja veteranskih organizacija povećava legitimitet veteranskog pokreta, a povećanje legitimiteta povećava broj novih veteranskih organizacija smanjujući troškove organiziranja.

„Pokretanje nove organizacije društvenog pokreta počiva na produkciji nove kulture u smislu definiranja problema i novih normi te procedura za rješavanje tih problema“ (Carmichael, Jenkins, Brulle, 2012:444). Huntington (1994.) iznosi da „vojnici imaju daleko razvijeniju korporativnu lojalnost spram drugih pripadnika vlastite organizacije – povezuje ih gotovo mistični *esprit de corps* – nego što je to slučaj u bilo kojem drugom tipu funkcionalne organizacije“ (Žunec, 2006:18). Kultura koja se razvija unutar oružanih snaga u potpunosti se razlikuje od one civilne, odnosno od drugih kultura koje se stvaraju u drugim organizacijama. Individualnost i materijalizam tih drugih kultura u direktnoj su suprotnosti principu *esprit de corps* (Žunec, 2006). Izdvojenost vojnika od civilnog društva te razvoj posebne vojne etike i kulture, kao i specifično iskustvo strahota ratovanja kroz *žrtvu* postaje „temelj osjećaja moralne superiornosti koju vojnici osjećaju nad civilima“ (Žunec, 2006:19).

Verta Taylor iznosi neke karakteristike organizacija privremene neaktivnosti (*abeyance organizations*) prema resursno mobilizacijskoj teoriji. Prema Taylor (1989), za proces privremene neaktivnosti bitni su sljedeći faktori: a) eksterni faktori koji stvaraju marginaliziranu populaciju s potencijalnim budućim članovima organizacije; promjene u strukturama prilika i odsustvo slobodnih statusa b) unutarnji faktori ili organizacijske dimenzije; privremenost, privrženost,

ekskluzivnost, centralizacija i kultura. S obzirom na kompleksnost eksternih faktora, u nastavku će se pojasniti samo faktori koji utječu na unutarnje, odnosno organizacijske dimenzije. Privremenost se odnosi na dužinu vremena kroz koje organizacija može zadržati svoje članstvo aktivnim. Svrhovita privrženost odnosi se na spremnost članova na bilo kakve aktivnosti u bilo kojem trenutku bez obzira na osobne nagrade i žrtvu, što je ključno za preživljavanje organizacije između dva vala aktivnosti. Organizacije koje imaju ekskluzivno članstvo imaju veće šanse preživjeti između dva vala aktivnosti za razliku od onih sa inkluzivnim članstvom. Također, ekskluzivnost članstva donosi jače izražene ostale faktore poput privrženosti i kulture organizacije. S druge strane, organizacije s ekskluzivnom članstvom nakon određenog vremenskog perioda mogu doći u krizu smanjivanja ciljane populacije unutar koje mobiliziraju resurse. Centralizacija (upravljanja) odnosi se na distribuciju moći i hijerarhiju upravljanja unutar organizacije. Što je veća centralizacija upravljanja neke organizacije, veća će biti njena stabilnost, koordinacija i mogućnost preživljavanja dva vala aktivnosti. Kultura organizacija privremene neaktivnosti odnosi se na kolektivne emocije, vjerovanja i akcije. Što je razvijenija kultura unutar organizacije, to je veće zadovoljstvo i razina ostalih resursa potrebnih za preživljavanje organizacije. Taylor zaključuje da najviše šanse za preživljavanje imaju organizacije sljedećih karakteristika: „visoka razina osobne privrženosti ciljevima i taktikama organizacije; visoka ekskluzivnost članstva: snažna centralizacija koja omogućava relativno naprednu razinu specijaliziranih vještina upravljača; bogata politička kultura koja promovira kontinuiranu uključenost u organizaciju“ (Taylor, 1989:770).

Da bi organizacije preživjele potrebno je premostiti jaz neaktivnosti između dva vala akcija. „Signifikantnost privremene aktivnosti leži u povezivanju između jednog porasta u aktivizmu i drugoga“ (Taylor, 1989:762). Ulogu tog povezivanja imaju sljedeće karakteristike: a) preživljavanje mreža aktera b) održavanje ciljeva i taktika te c) promoviranje kolektivnog identiteta – smisao misije i moralne svrhe (Taylor, 1989:762). Ranije postojeće veze i mreže poznanstava između aktera te organizacijske poveznice imaju važnu ulogu u nastajanju kolektivnih akcija i novih organizacija. Uzak krug osnivača te njihove mreže pružaju resurse za stvaranje većeg pokreta. Ciljevi i taktike organizacije nisu neograničene te ovise o vremenu, mjestu, društvenim okolnostima, karakteristikama same grupe, o dinamici valova aktivnosti te fazi u kojoj se grupa trenutno nalazi. Kolektivni identitet odnosi se na zajedničke definicije grupnih interesa i

solidarnosti. Kolektivni identitet koji organizacija dijeli s političkom zajednicom može postati važan simbolički resurs za buduće mobilizacije (Taylor, 1989).

U nastavku ovog rada analizirati će se dva ključna elementa veteranskih organizacija, izdvojena na temelju korištenih teorijskih pristupa. Prvi se odnosi na formiranje organizacije. Kao što je već navedeno, formiranje organizacije ovisi o već postojećim mrežama poznanstava te interpretaciji društvene nepravde i položaja. Navedeno je direktno povezano sa dostupnim resursima koji su organizacijama nužno potrebni kako bi mogle mobilizirati članstvo za vrijeme trajanja nekog vala aktivnosti. Drugi element odnosi se na djelovanje organizacije. Strategije i ciljevi neke organizacije mogu se raspoznati u njihovim odnosima sa drugim akterima poput vlasti ili ostalih veteranskih organizacija. Kolektivni identitet važan je za djelovanje veteranskih organizacija, a formiranje identiteta utječe na odnos organizacije prema društvu u cjelini. Važno je napomenuti kako se u ovom radu kolektivni identitet neće analizirati zbog ograničenog okvira rada te opširnosti navedene teme. Također, iz već navedenih razloga u ovom radu neće se analizirati treći element veteranskih organizacija koji se odnosi na rezultate samog djelovanja organizacija.

3. METODOLOGIJA

U radu će se koristiti podaci prikupljeni u sklopu istraživanja na znanstvenom projektu *Veteranske politike i dinamika organiziranja ratnih veterana u Hrvatskoj* pri Odsjeku za sociologiju. Obradeni podaci obuhvatiti će rezultate analize Registra veteranskih udruga RH te analizu podataka dobivenih polu-strukturiranim intervjuima s predstavnicima veteranskih udruga. Registar veteranskih udruga nastao je izdvajanjem civilnih udruga povezanih s Domovinskim ratom (1991. – 1995.) iz Registra civilnih udruga dobivenim 2015. godine od Ministarstva uprave. Registar je sadržavao 55.739 civilnih udruga. Izdvojeno je 1.606 civilnih udruga povezanih s Domovinskim ratom od kojih je 1.276 veteranskih organizacija, a 110 saveza veteranskih udruga.

Cilj ovog diplomskog rada je istražiti osnovne karakteristike osnivanja i djelovanja veteranskih udruga. Veteranske udruge promatrat će se kao organizacije društvenog pokreta koje zajedno čine industriju društvenog pokreta veterana, odnosno okosnicu veteranskog pokreta u Republici Hrvatskoj. Do sada nisu provedena istraživanja koja bi pružila uvid u neke temeljne karakteristike osnivanja i djelovanja veteranskih organizacija. U skladu s ciljem i svrhom istraživanja, temeljno istraživačko pitanje glasi:

- Koji su osnovni razlozi osnivanja te temeljni principi mobilizacije resursa veteranskih udruga?

Uzimajući u obzir konzultiranu literaturu, osnivanje organizacija i mobilizacija resursa direktno su povezane s djelovanjem samih organizacija. Stoga, postavljeno je i sljedeće istraživačko pitanje:

- Koje su to strategije veteranskih organizacija te postavljeni ciljevi koje nastoje ostvariti?

U istraživačkom djelu ovog rada, korištene su dvije istraživačke metode. Kao što je navedeno ranije, analiziran je Registar veteranskih udruga u Republici Hrvatskoj. Druga korištena metoda je polu-strukturirani problemski orijentirani intervju. Korištena metoda omogućava direktnu komunikaciju sa ispitanicima prilikom koje se, s jedne strane intervju može usmjeravati te se mogu tražiti dodatne informacije, a s druge strane ispitanik može slobodno iznositi stavove, osjećaje i iskustva što je bitno za shvaćanje njihove individualne perspektive te perspektive samih

veteranskih organizacija koje predstavljaju. Dio intervjua koji se koriste u ovom radu, proveli su suradnici na projektu *Veteranske politike i dinamika organiziranja ratnih veterana u Hrvatskoj*. Transkripti intervjua analizirani su teorijskom tematskom analizom (*Theoretical Thematic Analysis*) kako bi se utvrdili zajednički elementi, ali i razlike osnivanja te djelovanja veteranskih organizacija prema postavljenim istraživačkim pitanjima.

Istraživanje je započelo analiziranjem Registra veteranskih udruga te izdvajanjem podataka o broju osnovanih udruga prema principu osnivanja. Suradnici na projektu razlikovali su udruge po sljedećim principima:

- a) po vojnim jedinicama i vojnim principima novačenja (npr. udruga dragovoljaca, specijalnih postrojbi, gardijskih brigadi redarstvenika, HOS-s, i sl.)
- b) kao udruženja stradalnika (npr. zatočenici, invalidi, PTSP, ...)
- c) po profesionalnim i radnim linijama (npr. udruženja branitelja neke kompanije, udruženja obrtnika, nezaposlenih branitelja, ratnih izvjestitelja, i sl.)
- d) kao sportska, hobistička i amaterska udruženja veterana (npr. pikado klub, ribolovna društva, maketarska udruženja i sl.)
- e) kao udruge općeg karaktera (npr. Branitelji Hrvatske)
- f) udruge koje spadaju u kategoriju ostalo (npr. Udruga branitelja „Zajedno u ratu, Zajedno u Kristu“)

Također, prilikom ove faze istraživanja analizirana je prostorna distribucija veteranskih udruga prema županijama Republike Hrvatske, kao zakonski definiranim jedinicama područne (regionalne) samouprave. Osim navedenog, analizirane su i godine osnivačkih skupština veteranskih organizacija.

U sljedećoj fazi istraživanja, analizirani su transkripti provedenih intervjua. Ukupno je provedeno 26 intervjua. S obzirom na malen broj udruga s kojima je bilo moguće stupiti u kontakt te još manji broj onih koje su pristale na istraživanje, odabran je prigodni uzorak. Stoga su ispitanici predstavljali veteranske udruge koje su se odazvale te pristale na sudjelovanje u istraživanju. Uzorak je činilo 10 udruga osnovanih po bivšim vojnim jedinicama i vojnim principima novačenja (5 iz Zagreba te po jedna iz Zadra, Dubrovnika, Bjelovara, Karlovca i Duge Rese), 6 udruga osnovanih po profesionalnim i radnim linijama (4 iz Zagreba te po jedna iz Pule i

Ivanić grada), 5 udruga osnovanih kao udruženja stradalnika (2 iz Zagreba te po jedna iz Hrvatskog Leskovca, Dragoslavaca i Osijeka) te 5 udruga osnovnih kao sportska, hobistička i amaterska udruženja veterana (3 iz Zagreba te dvije iz Karlovca).

Udruge su kontaktirane korištenjem baza podataka registra nevladinih organizacija pri Ministarstvu uprave te pretraživanjem kontakata na web stranicama veteranskih organizacija putem interneta. Istraživanje se provodilo od svibnja do srpnja 2017. godine. Prilikom intervjuiranja korišten je standardizirani protokol u kojem su pitanja razrađena prema nekoliko tematskih cjelina: a) osnivanje, rad i djelovanje udruge b) druge udruge i suradnja i c) odnos prema politici i društvu. Protokol se nalazi na kraju ovog rada. Sudjelovanje u intervjuima bilo je dobrovoljno te su svi sudionici potpisali pisanu suglasnost za sudjelovanje u istraživanju. Intervjui su u prosjeku trajali oko 60 minuta te su snimani audio opremom. Prije samog snimanja zatraženo je dopuštenje za snimanje. Transkripti su za potrebe izrade ovog rada analizirani tematskim selektivnim kodiranjem prilikom kojega su izdvajane teme u skladu s istraživačkim protokolom.

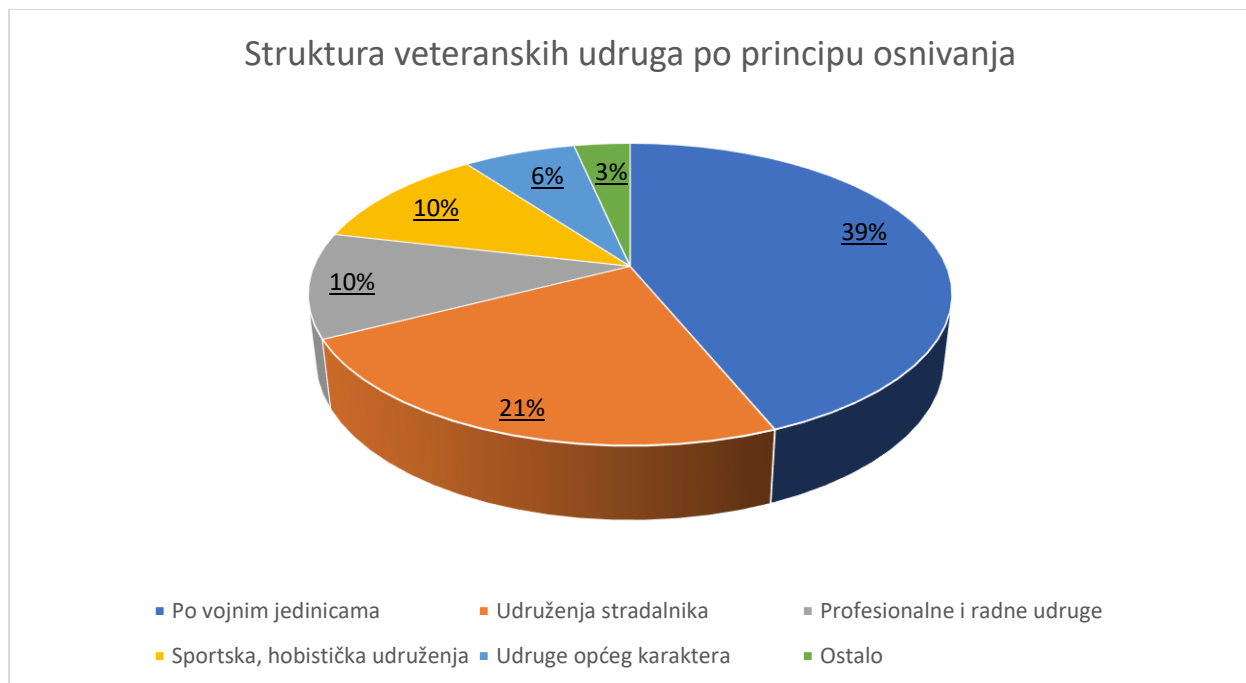
4. REZULTATI

U ovom dijelu rada prikazat će se rezultati analize Registra veteranskih organizacija u Republici Hrvatskoj te rezultati tematske analize transkripata intervjua. Sama analiza Registra pružila je demografsku sliku industrije veteranskog pokreta podijeljenu na nekoliko elemenata: a) struktura udruga veterana po principu osnivanja b) prostorni raspored veteranskih udruga po županijama Republike Hrvatske i c) broj osnovanih veteranskih udruga po godini osnivačke skupštine. Analiza transkripata omogućila je uvid u specifične detalje formiranja organizacija i procesa mobilizacije članstva te organizacijskih karakteristika u smislu strategija i ciljeva, odnosno odnosa s drugim relevantnim akterima.

4.1. Demografija industrije društvenog pokreta veterana

Analizom Registra izdvojeno je ukupno 1.606 civilnih udruga koje se na neki način odnose na Domovinski rat (1991. – 1995.). Od toga, izdvojeno je 1.276 udruga ratnih veterana. Također, identificirana su 110 saveza udruga veterana koji okupljaju više udruga. 886 udruga (70%) iz navedenog Registra osnovano je po regijama i civilnom političkom teritorijalnom ustroju (Kardov, Bagić, Škacan, 2016). Slika 1. prikazuje strukturu udruga veterana po principu osnivanja. Od ukupnog broja identificiranih udruga veterana, 495 (39%) osnovano je po bivšim vojnim jedinicama i vojnim principima novačenja (npr. udruga dragovoljaca, specijalnih postrojbi, gardijskih brigadi redarstvenika, HOS-s, i sl.), 270 (21%) kao udruženja stradalnika (npr. zatočenici, invalidi, PTSP, ...), 127 (10%) po profesionalnim i radnim linijama (npr. udruženja branitelja neke kompanije, udruženja obrtnika, nezaposlenih branitelja, ratnih izvjestitelja, i sl.), 126 (10%) kao sportska, hobistička i amaterska udruženja veterana (npr. pikado klub, ribolovna društva, maketarska udruženja i sl.), 75 (6%) kao udruge općeg karaktera (npr. Branitelji Hrvatske) te 36 (3%) udruga koje spadaju u kategoriju ostalo (npr. Udruga branitelja „Zajedno u ratu, Zajedno u Kristu“).

Struktura veteranskih udruga po principu osnivanja

Slika 1. Struktura veteranskih udruga po principu osnivanja

Veteranske organizacije većinom se osnivaju po bivšim vojnim jedinicama te kao udruženja stradalnika. Moguće je pretpostaviti da će nekadašnja vojna organizacija i identitet imati važnu ulogu u djelovanju udruga bivših vojnih jedinica. Simbolička moć *žrtve* iznimno je bitna za udruge stradalnika. Ove organizacije od ostalih se razlikuju po tome što se prvenstveno identificiraju (prema principu osnivanja) sa nekadašnjom vojnom strukturom, događajima u Domovinskom ratu te *žrtvom* dok se ostale veteranske udruge osnivaju ponajprije zbog profesionalnih, hobističkih ili nekih drugih razloga.

Analizom prostorne distribucije prikazan je raspored udruga po županijama Republike Hrvatske. Također, posebno su označene (zvjezdicom *) županije koje su bile izravno pogođene ratom i razaranjima. Rezultati su prikazani u Tablici 1.

Tablica 1. Prostorni raspored veteranskih udruga po županijama Republike Hrvatske

Županija	Broj udruga (N=1.276)
Grad Zagreb	246 (19,28%)
Splitsko-dalmatinska *	125 (9,80%)
Osječko-baranjska *	106 (8,31%)

Vukovarsko-srijemska *	88 (6,90%)
Dubrovačko-neretvanska *	74 (5,80%)
Sisačko-moslavačka *	70 (5,49%)
Primorsko-goranska	61 (4,78%)
Karlovačka *	57 (4,47%)
Zagrebačka	55 (4,31%)
Bjelovarsko-bilogorska *	54 (4,23%)
Istarska	43 (3,37%)
Koprivničko-križevačka	41 (3,21%)
Varaždinska	37 (2,90%)
Šibensko-kninska *	35 (2,74%)
Zadarska *	35 (2,74%)
Ličko-senjska *	34 (2,66%)
Brodsko-posavska *	31 (2,43%)
Požeško-slavonska *	26 (2,04%)
Krapinsko-zagorska	23 (1,80%)
Virovitičko-podravska *	19 (1,49%)
Međimurska	16 (1,25%)

Najveći broj veteranskih organizacija svih tipova (N=1.276) nalazi se u Gradu Zagrebu (19,28%), zatim u Splitsko-dalmatinskoj (9,80%) te Osječko-baranjskoj županiji (8,31%). Najviše udruga osnovanih po bivšim vojnim jedinicama i vojnim principima novačenja (N=495) nalazi se u Gradu Zagrebu (77 ili 15,6%), Splitsko-dalmatinskoj (56 udruga ili 11,3%) te Osječko-baranjskoj (45 ili 9,1%). Udruženja stradalnika (N=270) najviše se nalaze u Gradu Zagrebu (39 ili 14,4%), Osječko-baranjskoj (32 ili 11,9%) te Splitsko-dalmatinskoj (22 ili 8,1%). Udruge osnovane po profesionalnim i radnim linijama (N=127) najviše se pojavljuju u Gradu Zagrebu (53 ili 41,7%) te Splitsko-dalmatinskoj (17 ili 13,4%). Najviše sportskih, hobističkih i amaterskih udruženja veterana (N=126) osnovano je u Gradu Zagrebu (33 ili 26,2%), zatim u Osječko-Baranjskoj (13 ili 10,3%). Udruge općeg karaktera te udruge koje spadaju u kategoriju ostalo (N=111) najviše su osnovane u Gradu Zagrebu (44 ili 39,6%) te Splitsko-dalmatinskoj (10 ili 9%). Iz navedenog je vidljivo da je uzorak osnivanja veteranskih udruuga na razini cijele populacije organizacija podjednak uzorcima osnivanja na razini pojedinog tipa udruge (s obzirom na princip osnivanja).

Udruge se najviše osnivaju u Gradu Zagrebu u kojem se nalazi najveća koncentracija dostupnih resursa i članstva. Time se stvara najplodnije tlo za djelovanje i osnivanje veteranskih udruga. Također, vidljivo je da se udruge u većem broju osnivaju u nekim područjima koja nisu bila direktno pogođena ratom odnosno županijama u kojima se nalaze urbana regionalna središta. Takva središta omogućavaju lakši pristup resursima. Time se potvrđuje teza da je jedan od primarnih razloga osnivanja udruga pristup resursima, a ne društvena interpretacija nepravde i stradanja (McCarty, Zald, 1979).

Analizom godina osnivanja veteranskih udruga prikazana je dinamika pojave novih veteranskih udruga. Prilikom analize korištene su godine osnivačkih skupština pojedinih udruga s obzirom da se može smatrati da je udruga aktivna od tog datuma bez obzira na datum službenog upisa i registracije pri službenim tijelima Republike Hrvatske. Od 1.276 udruga koje se nalaze u Registru, 8 udruga nema datum osnivačke skupštine, a 4 udruge imaju netočne podatke (npr. 23.3.1973. - Udruga ratnih i vojnih invalida grada Splita). Time je ukupan broj analiziranih udruga sveden na 1.264. Rezultati su prikazani u Tablici 2.

Tablica 2. Broj osnovanih veteranskih udruga po godini osnivačke skupštine

Godina osnivačke skupštine	Broj osnovanih udruga (N=1.264)
1991.	11
1992.	46
1993.	19
1994.	16
1995.	19
1996.	26
1997.	99
1998.	70
1999.	55
2000.	27
2001.	37
2002.	44
2003.	35
2004.	51

2005.	60
2006.	75
2007.	73
2008.	77
2009.	70
2010.	56
2011.	70
2012.	54
2013.	62
2014.	96
2015.	16

Za vrijeme Domovinskog rata, najveći broj udruga osnovan je 1992. godine (46). Nakon toga, 1997. godine pojavljuje se veći broj novoosnovanih udruga (99) iza perioda manjeg broja novih udruga. Zatim se 1998. i 1999. broj novih udruga ponovno postupno smanjuje. Tek 2005. godine pojavljuje se novi val od nekoliko godina osnivanja sa prosječno 68 novih udruga godišnje. Na kraju, 2014. godine osnovano je 96 novih udruga, da bi se sljedeće godine ta brojka smanjila na samo 16. Detaljnija dinamika organiziranja veteranskih udruga po godinama prezentirana je na UACES konferenciji u Londonu (5. do 7. rujna 2016.). Prema (Kardov, Bagić, Škacan, 2016.), udruge stradalnika (zatočenici, invalidi, PTSP, ...) bilježe dva značajna vala osnivanja. Prvi val dogodio se 1992. godine, a drugi 1997. (usporedno s promjenama u zakonodavstvu). Udruge civilnih žrtava rata imale su sličnu dinamiku osnivanja sa 1993. i 1997. kao godinama s najviše novoosnovanih udruga, no bilježe značajan pad u sve kasnijim godinama od završetka Domovinskog rata. Udruge osnovane po bivšim vojnim jedinicama i vojnim principima novačenja (udruge dragovoljaca, specijalnih postrojbi, gardijskih brigadi redarstvenika, HOS-s, i sl.) zabilježile su porast novoosnovanih udruga u poslijeratnom razdoblju (od 1997. do 1999.), od 2004. do 2007. te značajan porast 2014. godine uz promjene zakonodavstva. Dinamika osnivanja udruga ostalih tipova u prosjeku prati dinamiku osnivanja koja je opisana u Tablici 2.

Iz prikazanih rezultata, uviđa se važnost društvene klime i dostupnosti resursa za osnivanje veteranskih organizacija u određenom vremenskom trenutku. Važno je napomenuti kako se najviše

veteranskih udruga po bivšim vojnim jedinicama osnovalo u zadnjih 10 godina. Time se demografija industrije društvenog pokreta veterana značajno izmijenila.

4.2. Formiranje organizacije

U ovom dijelu rada prikazat će se relevantni citati koji sumiraju, izdvajaju ili upućuju na specifične karakteristike veteranskog pokreta.

Prema ispitanicima, veteranske udruge većinom se osnivaju u skladu s ranije izloženom dinamikom osnivanja po godinama. Udruge stradalnika i invalida većinom se osnivaju još za vrijeme trajanja Domovinskog rata. Udruge po profesionalnim i radnim linijama osnivaju se po povratku zaposlenika na radna mjesta, većinom između 1992. i 1995. Udruge osnovane po bivšim vojnim jedinicama i vojnim principima novačenja većinom se osnivaju nakon završetka rata i raspuštanja vojnih jedinica (osim dragovoljnih udruga) te izlaskom veterana iz oružanih snaga ili umirovljenjem. Nadalje, udruge osnovane kao sportska, hobistička i amaterska udruženja veterana većinom se osnivaju u zadnjih 10 godina. Povratkom u civilni život veterani su se pronašli pred različitim izazovima i problemima. Kao glavne razloge osnivanja veteranskih udruga ispitanici iznose okupljanje i organiziranje veteranske populacije (nastavak tradicije iz jedinica oružanih snaga te loš položaj branitelja u društvu), pomaganje braniteljima i njihovim obiteljima, očuvanje uspomena na Domovinski rat, rehabilitacija, provođenje različitih akcija te borba za braniteljska prava. Veteranske udruge time preuzimaju rehabilitacijsku ulogu za veterane te na taj način integriraju veterane u zajednicu.

„Udruga #NAZIV nastala je na svim vrednotama Domovinskog rata, promičući vrijednosti Domovinskog rata, vodeći računa o skrbi hrvatskih branitelja odnosno ljudi koji su sudjelovali u ratu, a koji nisu riješili svoju egzistenciju odnosno svoja ključna pitanja. Nisu riješili mirovine, nemaju zaposlenje.“ (Ž.R. 23.05.2017.)

„Udruga #NAZIV osnovana je #DATUM radi potrebe njegovanja tradicija Domovinskog rata, sjećanja na poginule suborce, briga o braniteljima koji su sada demobilizirani i bez posla i isto tako oko prikupljanja građe nastale u Domovinskom ratu.“ (J.P. 09.08.2017.)

„Cilj je bio okupljanje članstva jer država nije osigurala ono što je bilo obećano 1992., a to su veteranski centri i sustavna briga o ljudima koji se vraćaju nakon 5-6 godina sa ratišta.“ (D.L. 01.06.2017.)

Udruge većinom osnivaju pripadnici nekadašnjih zapovjednih struktura unutar oružanih snaga. U većini udruga trenutna upravljačka struktura, kao i uži krug najaktivnijih članova poznavala se još u vrijeme ratnih zbivanja. S obzirom na najveći broj udruga osnovanih po bivšim vojnim jedinicama, zanimljiv je način funkcioniranja te donošenja odluka. Naime, u većini udruga (i danas) odluke donosi nekadašnji časnički kadar odnosno zapovjednici.

„Naša udruga ima oko 200 članova i imamo oko 600 članova pripadnika brigade koji nisu aktivni, dolaze, odazivaju se na događanja. Neću reći da najviši čin (je važan) u udruzi, ali je hijerarhijski ustrojeno. Mi smo zapravo vojna organizacija u miru.“ (Ž.R. 23.05.2017.)

„A znali smo se naravno svi, jer smo mi svi bili zajedno u ratu, jer je to ista populacija ljudi. Udruga ima oko 500 članova i podijeljeni smo u nekoliko podružnica.“ (I.K. 23.05.2017.)

„Udrugom upravljaju najvećim dijelom oni koji su bili zapovjednici. Preslikava vam se to (nekadašnja vojna struktura), u Upravnom odboru ima nešto vojnika, ali najviše časnika.“ (I.B. 09.06.2017.)

U većinu udruga mogu se učlaniti samo osobe koje zadovoljavaju kriterij pripadnosti nekoj vojnoj jedinici, sudjelovanja u Domovinskom ratu, statusa invalida i slično. Ovaj aspekt upućuje na zatvorenost udruga prema ostalim članovima društva te svojevrsnu ekskluzivnost članstva. Stoga je većina veteranskih organizacija, prema Gerberu (2003), mješovitog tipa (po sastavu članova) dok je nešto manje onih složenog tipa.

„Po statutu imaš matične članove, to su pripadnici postrojbe za vrijeme Domovinskog rata i mogu biti pridruženi članovi (obitelji) ... ali nemaju ista prava.“ (I.S. 09.06.2017.)

„Da bi netko bio član morao je početkom 91. godine minimalno 90 dana (biti u postrojbi) da bi uopće mogao biti pripadnik udruge i morao je sa završetkom rata 95. godine (biti u postrojbi).“ (I.K. 23.05.2017.)

„Vi možete biti pridruženi član udruge po našem statutu bez svih prava punopravnih članova, ali prvenstveno su to (punopravni članovi) pripadnici #NAZIV POSTROJBE.“ (J.P. 09.08.2017.)

Od navedenog se razlikuju udruge koje su osnovane kao hobističke, sportske i slično. Naime, u potonjim udrugama većina članova nije se poznavala u vrijeme rata.

„Ima onih koji se poznaju iz vojnih postrojbi, ima onih koji se poznaju iz civilstva, firmi, a ima i onih koji su se upoznali kada su se učlanili u Udrugu.“ (I.K. 28.05.2017.)

„Dakle, udruga je na neki način posebna; nije da se nalazimo i govorimo samo o našim problemima: financijskim, psihičkim, ovakvim, onakvim jer za to postoje druge udruge. Nismo se poznavali iz rata, nego kroz te udruge i maketarske klubove. Tako da je maketarstvo jedna vrsta radne terapije i to nam pomaže da imamo nekakav smisao u životu.“ (T.M. 12.05.2017.)

Većina udruga nema dovoljno materijalnih ili financijskih sredstva za rad i djelovanje. Ipak, većina udruga ima određenu konstantnu potporu lokalnih, županijskih ili državnih vlasti na koju mogu računati. Udrugama je omogućeno prijavljivanje na financiranje projekata putem natječaja, što većina udruga prakticira.

„Imamo članarinu, ali se najviše financiramo sudjelovanjem na projektima. Javljamo se na natječaje koji se raspisuju na državnoj razini, one koje raspisuju lokalna i regionalna samouprava. I tako se pokrивamo, uostalom imamo redovna godišnja izvješća ...“ (R.D. 11.05.2017.)

„Mi imamo planirano jako puno aktivnosti, međutim financijske mogućnosti su nam ograničene. Moramo se kandidirati za projekt i onda, ako dobijemo to, onda je to sufinanciranje.“ (D.L. 01.06.2017.)

„Znate kako to danas ide: izda se natječaj, mi to jednostavno moramo pratiti i javljati se. Sada ja ne znam da li smo mi postali jako dobri u pisanju natječaja ili su nam oni dosta naklonjeni, ali uglavnom nas ne odbijaju.“ (I.V.G. 01.06.2017.)

Osim toga, većina udruga ima vlastite prostore u kojima mogu obavljati djelatnost, iako ti prostori često nisu adekvatni.

„Kada od Grada tražimo sredstva, već 7-8 i više godina dobivamo. U redovitim smo kontaktima s našom gradskom četvrti oko dobivanja prostora besplatno. Toliko koliko su nam razvijeni kontakti, toliko nam je i dobra suradnja.“ (S.P. 13.05.2017.)

„Ovaj prostor je prostor Grada Zagreba, to smo dobili na korištenje prema ugovoru preko vijeća gradske četvrti. Grad Zagreb nam putem Mjesnih odbora plaća režijske troškove.“ (Ž.R. 23.05.2017.)

„Imamo svoje prostorije koje plaćamo gradu. Te prostorije još nisu adekvatno sredene, mi ih sami uređujemo.“ (I.K. 28.05.2017.)

Najvažniji resurs na koji mogu računati je ljudstvo, odnosno mobilizacijski potencijal članstva (i šire) kroz suradnju, aktivnosti, donacije te volontiranje. Jenkins (1983) ističe da je ljudski potencijal jedna od okosnica svakog pokreta te da će grupe koje imaju visoku unutarnju koheziju i identitet biti visoko organizirane te spremne na mobilizaciju uz jasne kolektivne interese.

„Jer ako vi u Zadru imate kroz moju brigadu 12.000 branitelja. Ajmo reći da je živo 10 i po ili 11 još. Ako je većina oženjena. Ako većina ima djecu, jedno ili dvoje koji imaju pravo glasa. To vam ide do 30.000 ljudi. To dobiva izbore. I u gradu i u županiji.“ (N.N. 09.08.2017.)

„Svaka specijalna koja je bila u ratu ima svoju udrugu. Nas objedinjuje krovna udruga ... Iza njega (krovne organizacije - saveza) stoji 10.000 specijalaca, pa puta 3 to je 30.000 ljudi. Pa uzmi i brigade, pa puta 3 to ti je 100.000 ljudi. To je već sila ...“ (J.S. 09.06.2017.)

„Kod nas imamo otprilike nekakvih 500-injak članova, to je jedna jača organizacija od nekakvih organizacija s kojima bi se mogli uspoređivat. Pa sada još uzmi obitelji i druge branitelje ...“ (M.P. 11.07.2017.)

4.3. Djelovanje organizacije

Većina veteranskih udruga surađuje sa drugim veteranskim organizacijama iako većina ispitanika smatra da je broj veteranskih udruga prevelik te bi isti trebalo regulirati odnosno smanjiti. Iako primjerice Jenkins (1983) iznosi da veći broj organizacija nekog društvenog pokreta, među ostalim faktorima, može dovesti do smanjenja troškova mobilizacije i povećanja vjerojatnosti uspjeha, veterani se pozivaju na organizaciju oružanih snaga (centralizacija upravljanja) i ograničenje broja udruga te smatraju da bi udruge trebale oslikavati nekadašnju vojnu strukturu (npr. osnivanje po vojnim jedinicama). Ovdje je zapravo riječ o pokušaju preuzimanju monopola nad industrijom veteranskog pokreta te gašenju udruga koje nisu organizirane po bivšim vojnim jedinicama. Vidljiva je želja za centralizacijom upravljanja i donošenja odluka.

„Mi imamo dobru suradnju u suradnji sa udrugama gardijskih brigada, sa udrugama ratnih brigada grada Zagreba. Trebali bi nam biti svi interesantni, ali ne možete vi jednostrano nekome nametati nešto ... bilo bi puno lakše da se napravi jedna organizacija pa podružnice, ogranci.“ (Ž.R. 23.05.2017.)

„To nije dobro (previše udruga). Previše smo razjedinjeni. Da smo možda u jednoj ili dvije udruge, bili bismo složniji i jači.“ (B.B. 03.06.2017.)

„Upravo je cilj da se udružimo. Zbor udruga hrvatskih gardijskih postrojbi, kao što samo ime kaže, unutra su udružene samo gardijske postrojbe, znači udruge gardijskih brigada. Evo tu u Gradu Zagrebu ima najviše tih udruga i provodi se dosta zajedničkih stvari.“ (I.K. 23.05.2017.)

„Mislim da je to dosta loše jer previše braniteljskih udruga znači previše razmišljanja i nema tu onda zajedničkog stava i lako je manipulirati udrugama.“ (F.R. 23.05.2017.)

Osim navedenog, većina udruga ističe dobru suradnju s lokalnim, županijskim i državnim vlastima dok neke upozoravaju na određene poteškoće u suradnji.

„Ja mogu reći da je lokalna suradnja vrlo, vrlo dobra. S ljudima koji vode grad i županiju, oni su jako zagrijani za to i inače smo imali podršku. Dobra je podrška. Surađujemo ok. Do sada nije bilo problema. Od drugih sam čuo da ima nekih udruga koje su povlaštenije.“ (J.S. 09.06.2017.)

„Naša suradnja s tijelima državne uprave je na zavidnoj visokoj razini. Suradnja s lokalnim vlastima ovisi koja stranka ili koalicija su na vlasti.“ (Z.B. 07.08.2017.)

„Mi na lokalnom nivou, što se tiče županije i grada, uvijek kada se nešto radilo ili organiziralo, uvijek smo sudjelovali. Oni, nažalost, nisu nikakvi pokretači, tako je i u državi, županiji i u gradu. Nažalost, mi moramo gurati inicijativu, umjesto da oni nas zovu. Tu bi što se tiče braniteljskih udruga puno više trebalo raditi Ministarstvo branitelja koje bi nas trebalo okupiti.“ (D.S. 01.06.2017.)

Zanimljivo je napomenuti da neke udruge osnovane kao sportska, hobistička i amaterska udruženja veterana mnogo manje surađuju s ostalim veteranskim udrugama, ali i udrugama drugih tipova.

„Pa baš i ne surađujemo niti imamo vremena za to niti neke potrebe, ni kada je bio onaj šator tamo, podržali smo zajedništvo, nismo podržali niti jednu političku opciju i nismo sudjelovali u dežurstvima.“ (B.Š. 31.05.2017.)

„Ne ulazimo u njihove probleme, njihove poslove, niti inzistiram da se članstvo bavi njima ... tu smo ako im možemo pomoći, ako ne onda ne.“ (11.05.2017.)

Unatoč suradnji i aktivnostima, mnogi ispitanici spomenuli su periodičnost aktivnosti te angažiranje po potrebi. Mnoge veteranske organizacije su organizacije privremene neaktivnosti. Prema Taylor (1989), unutarnji faktori takvih organizacija su privremenost djelovanja,

privrženost, ekskluzivnost članstva, centralizacija upravljanja i specifična kultura. Svi faktori identificirani su kod većine veteranskih udruga. Privremenost u odnosu na valove aktivnosti i periodičnost djelovanja. Centralizacija upravljanja vidljiva je zbog činjenice da u većini udruga upravljačke funkcije izvršava nekadašnje vojno zapovjedništvo, stoga će veteranske udruge imati veću stabilnost, koordinaciju i moć preživljavanja. Privrženost i kultura, na koje direktno utječe ekskluzivnost članstva, vidljivi su u naslijeđu elemenata vojne kulture te osjećaju moralne superiornosti nad civilnim stanovništvom (Žunec, 2006) kao i stalnom prisutnošću simbolične moći *žrtve*.

„Pa gledajte, dobra je suradnja, ali ljudi vam rade u nekim intervalima, ali to moramo razumjeti. Dosta tih nekih udruga je periodično aktivno, malo je ovakvih poput naše koje su stalno aktivne.“ (I.V.G. 01.06.2017.)

„Tako da u tom smislu je suradnja široka (darivanje krvi), ali nije svakodnevna. Ona je po potrebi, je li. Jer mi nismo profesionalci. Što znači imati udruhu kada imate svoju obitelj – ja sam i otac i djed, je li. Ovamo se angažiram po potrebi, koliko treba.“ (J.P. 09.08.2017.)

„No, najveći je problem neaktivnost samih izvršitelja, a to su upravni dijelovi udruge. Problem je što smo amateri, nitko nije stalno zaposlen (na puno radno vrijeme u udruzi), vidite to je sve na dobrovoljnoj bazi.“ (I.B. 09.06.2017.)

Većina veteranskih udruga surađuje i sa udrugama civilnog društva koje nisu dio industrije društvenog pokreta veterana. Najčešće su to udruge humanitarnog ili kulturnog karaktera (*kulturno umjetnička društva*) dok gotovo uopće nema suradnje sa profesionalnim udrugama civilnog društva koje se bave npr. ljudskim pravima, praćenjem političkih procesa ili nezavisnom kulturom. Izostanak suradnje može se pripisati različitim političkim i vrijednosnim stajalištima, ali i specifičnoj tematici kojom se bave veteranske organizacije.

„Imamo jako dobru suradnju sa KUD-ovima, sa DVD-ima, imamo dobru suradnju sa Savezom izviđača Hrvatske, sa Stolnoteniskim savezom Hrvatske, dobru suradnju sa Policijskom akademijom. Jedine prepreke koje imamo (u suradnji sa drugim udrugama) su financijske prirode.“ (Ž.R. 23.05.2017.)

„Mi imamo tu neke nevladine udruge koje nemaju veze s braniteljima, a dio su civilnog društva. Mi imamo zajedničke akcije čišćenja i druženja po kvartu. Onda te udruge nešto i doniraju za beskućnike, organiziraju radionice za nekakvu pomoć i edukacije za pisanje raznih projekata.“ (I.V.G. 01.06.2017.)

„Rjeđe, moram priznati rjeđe, evo imali smo, rijetko uglavnom, ne nešto posebno. Ma, to je specifična populacija – branitelji. Vi kada dođete, uglavnom još uvijek se ratuje, priča se o ratu, priča se o tim pravima i političkom stanju u državi i tu je izvor općeg nezadovoljstva.” (I.K. 23.05.2017.

Iz navedenog je vidljivo da se koncept organizacija društvenog pokreta (SMO) može primijeniti na veteranske organizacije koje se mogu promatrati kao organizacije koje identificiraju ciljeve nekog društvenog pokreta te ih nastoje ostvariti (McCarty, Zald, 1979). Većina veteranskih organizacija dijeli zajednički identitet te ranije spomenute karakteristične elemente populacije. Pojedinu veteransku organizaciju uvijek treba promatrati s obzirom na „industriju“ kojoj pripada. Ipak, udruge osnovane po bivšim vojnim jedinicama razlikuju se od ostalih veteranskih udruga po razlozima nastajanja, načinu djelovanja te identitetu. Veteranske organizacije imaju „profesionalni“ kadar sačinjen od bivših vojnih zapovjednika, radnike koji izvršavaju zadatke te članstvo ili potencijalno ljudstvo koje se mobilizira periodično po potrebi. Većina veteranskih organizacija teži povezivanju i suradnji sa drugim veteranskim organizacijama, čime tvore industriju društvenog pokreta veterana (SMI). Upravo su ranije aktivnosti, u ovom slučaju u nekadašnjim jedinicama oružanih snaga, iznimno bitne za funkcioniranje, donošenje odluka te izvođenje akcija (McCarty, Zald, 1979). Važno je napomenuti da se od navedenih organizacijskih elemenata, u određenoj mjeri, razlikuju udruge hobističkog ili sportskog, djelomično profesionalne udruge te udruge stradalničkog tipa. Kod navedenih udruga, primarni razlog osnivanja i djelovanja je aktivnost kojom se bave, a ne pripadnost jedinici ili iskustvo Domovinskog rata. Veteranske organizacije dio su veteranskog pokreta te moraju imati resurse kako bi mogle postići zadane (zajedničke) ciljeve. S obzirom da okupljaju specifičnu populaciju, kojoj društvo na temelju *žrtve* omogućava set posebnih prava i povlastica, veteranske udruge imaju stabilan izvor materijalnih resursa na koji mogu računati. Ipak, najvažniji resurs koji imaju na raspolaganju je ljudstvo sa simboličkom moći *žrtve*. Upravo snažne mreže aktera na upravljačkim pozicijama, održavanje ciljeva i taktika pojačanih kolektivnim identitetom te moralnom superiornošću omogućavaju preživljavanje između dva vala aktivnost (Taylor, 1989). S obzirom na ograničenu populaciju i ekskluzivnost članstva, budućnost ovih organizacija ostaje upitna. Neki elementi nekadašnje vojne kulture i dalje su, djelomično i povremeno, prisutni u djelovanju veteranskih organizacija. Pomiješani sa simboličkom moći *žrtve*, dostupnim resursima omogućenim specifičnim položajem u društvu te mobilizacijskim potencijalom pripadnika nekadašnjih vojnih jedinica stvara se

poseban društveni pokret specifičnog statusa i utjecaja (Carmichael, Jenkins, Brulle, 2012). Udruge bivših vojnih jedinica najčešći su tip veteranskih organizacija te su većinom osnovane u zadnjih 10 godina. Demografska slika veteranskog pokreta bitno se promijenila te poprimila obrise nekadašnje vojne strukture uz tendenciju daljnje organizacije, ujedinjavanja i centralizacije upravljanja te donošenja odluka. Industrija društvenog pokreta veterana zapravo je civilna preslika nekadašnjih vojnih jedinica, a prema izjavama ispitanika, priželjkuje se stvaranje još potpunije i jasnije slike.

5. ZAKLJUČAK

U ovom su radu prikazane neke karakteristike veteranskih organizacija u Republici Hrvatskoj. Koncept organizacija društvenog pokreta može se primijeniti na veteranske organizacije te ih se može proučavati kao dio šireg društvenog pokreta. Većina organizacija teži povezivanju i suradnji sa drugim veteranskim organizacijama, čime tvore industriju društvenog pokreta veterana. Zajednički ciljevi, strategije djelovanja te identitet, ove organizacije odnosno industriju čine okosnicom veteranskog pokreta u Republici Hrvatskoj. Osnovni razlozi osnivanja veteranskih organizacija su održavanje nekadašnjih osobnih i organizacijskih veza vojnih jedinica, rehabilitacija te borba za veteranska prava. Kao dodatne razloge formiranja pokreta veteranske organizacije navode pomaganje veteranima, obilježavanje značajnih događaja iz Domovinskog rata te društveno korisni rad. Veteranske organizacije time su prisutne u zajednici te su značajan društveni akter i izvan područja vlastitog djelovanja. Najveći je broj osnovanih udruga po bivšim vojnim jedinicama uz tendenciju rasta u zadnjih 10 godina. Veteranske udruge nisu podjednako raširene po Hrvatskoj. Najveća koncentracija svih tipova udruga nalazi se u Gradu Zagrebu, Splitsko-Dalmatinskoj te Osječko-baranjskoj županiji. Također, nisu pronađene razlike u osnivanju udruga između ratom pogođenih područja i ostalih. Veteranske udruge osnivaju se u područjima gdje im je omogućen pristup resursima koji su nužni za djelovanje i preživljavanje, najčešće u regionalnim urbanim središtima. Veteranske udruge vojnih jedinica većinom se osnivaju po završetku Domovinskog rata, dok se udruge ostalih tipova osnivaju za vrijeme Domovinskog rata ili tek u zadnjih 10 godina kao što je to slučaj sa hobističkim i sportskim udrugama. Veteranske udruge imaju „profesionalni“ kadar, radnike koji izvršavaju zadatke te članstvo ili potencijalno ljudstvo koje se mobilizira periodično po potrebi. Formiranje udruga većinom su organizirali nekadašnji zapovjednici odnosno upravljački kadar vojnih jedinica. Nekadašnja vojna hijerarhija preslikava se unutar veteranskih udruga. Upravo je ranije iskustvo u vojnim jedinicama iznimno bitno za funkcioniranje, donošenje odluka te izvođenje akcija. Centralizacija upravljanja dovodi do veće stabilnosti, koordinacije i moći preživljavanja između valova aktivnosti. Veteranske organizacije su organizacije privremene neaktivnosti te mobiliziraju svoje resurse periodično po potrebi. Udruge osnovane kao sportske ili hobističke te profesionalne i stradalničke organizacije razlikuju se u nekim organizacijskim elementima, najčešće ovisno o vrsti članstva koje okupljaju. Veteranske udruge imaju resurse koje koriste kako bi postigle zadane

(zajedničke) ciljeve, a prikupljaju ih stabilnim tokovima koji im omogućavaju preživljavanje i nastavak djelovanja. Kao organizacijama veterana, pojedinaca u specifičnom društvenom statusu *žrtve*, omogućen im je set posebnih prava i povlastica te stabilan izvor materijalnih resursa od lokalnih, županijskih i državnih aktera. Najvažniji resurs koji imaju na raspolaganju je ljudstvo sa snažnim mrežama poznanstava. Mobilizacijski potencijal ljudstva iznimno je velik, no veteranski pokret nije homogen. Većina veteranskih udruga surađuje sa drugim veteranskim organizacijama. No, unatoč tome većina ispitanika smatra da je broj veteranskih udruga prevelik te bi isti trebalo smanjiti u skladu sa jedinicama oružanih snaga iz Domovinskog rata. Specifičnost veteranskih organizacija odnosi se na set elemenata koji ih čine značajnim društvenim pokretom. Naslijeđe nekih elemenata vojne kulture (u određenoj mjeri) i strogo centralizirane hijerarhijske organizacije, iskustvo rata, poseban društveni položaj utemeljen na snažnoj simbolici herojstva, ratništva i *žrtve* na temelju čega ostvaruju pristup posebnim društvenim resursima te mobilizacijski potencijal nekadašnjih pripadnika vojnih jedinica u miru. Nekadašnje vojne operacije i borbe u ratu danas su zamijenjene borbama u civilnom društvu.

6. PRILOG

PROTOKOL INTERVJUA S BRANITELJSKIM ORGANIZACIJAMA

1. Možete li ukratko objasniti razloge zbog kojih je nastala vaša udruga?

- Kako je udruga nastala?
- Koliko po prilici članova ima Vaša organizacija?
- Jesu li se članovi udruge poznavali od ranije? U kojem kontekstu se većina članova međusobno upoznala (vojne ratne postrojbe, post-ratno iskustvo, seminari tijekom demobilizacije, susjedstvo...)?
- Imate li možda neki vojni čin i otprilike koliko ljudi koji vode organizaciju imaju neki čin?
- Naplaćuje li Vaša udruga kakvu članarinu?

2. Možete li ukratko navesti najčešće aktivnosti koje vaša organizacija provodi?

- Koje aktivnosti u dosadašnjem radu biste izdvojili kao najznačajnije?
- Koliko članova u apsolutnom broju u prosjeku sudjeluje u pojedinim aktivnostima?
- Imate li riješeno pitanje uredskog prostora i prostora za okupljanje članova? (privatni prostor, pravo korištenja od države ili grada...)

3. Kako biste objasnili postojanje velikog broja braniteljskih udruga?

- Kako biste objasnili po čemu se vaša udruga razlikuje od drugih braniteljskih udruga? (ako nema razlike - Koji su razlozi zbog kojih se niste udružili s drugim udrugama?)
- Je li mnoštvo različitih udruga dobro ili loše iz perspektive onoga čime se vi konkretno bavite u vašoj udruzi, je li to prednost ili nedostatak?
- Jeste li članovi nekih saveza ili koordinacija udruga? Koja je svrha saveza udruga? Koje su koristi za vašu udrugu od članstva u savezima?

4. Kako ocjenjujete suradnju vaše udruge s drugim udrugama branitelja?

- S kojim udrugama najčešće surađujete? (po mogućnosti navesti konkretne nazive udruga)? Što su najčešći razlozi za te suradnje (zajednički projekti, dijeljenje informacija, lobiranje, organizacija nekih događanja, dijeljenje prostora i resursa....)?

5. Ostvarujete li neku suradnju ili kontakte s drugim nevladinim organizacijama? (po mogućnosti navesti konkretne nazive udruga)

- Što su najčešći razlozi za te suradnje (zajednički projekti, lobiranje, organizacija nekih događanja, dijeljenje prostora i resursa....)?

6. Kako vidite ulogu hrvatskih branitelja u društvu?

- Koju ulogu bi branitelji trebali imati? Jesu li branitelji ikada imali takvu ulogu odnosno je li došlo do nekih promjena? Kako biste to objasnili, što je razlog tim promjenama?

- Što bi se trebalo napraviti da branitelji dobiju ulogu koju zaslužuju? Što bi sami branitelji trebali napraviti?

- Kakva je uloga branitelja u vašoj lokalnoj sredini? Imate li osjećaj da se ona razlikuje od uloge koju imaju u hrvatskom društvu? Kako biste to objasnili?

7. Kakav je odnos politike spram branitelja?

- Postoje li neke političke stranke za koje smatrate da su sklonije suradnji s braniteljima?

8. A kakav je odnos branitelja spram politike?

- Smatrate li da bi se braniteljske udruge trebale aktivnije uključiti u politiku ili bi se trebale kloniti politike? (Zašto?)

- Na koji način bi branitelji trebali sudjelovati u političkom životu? Kao pojedinci, odnosno kao i svi drugi građani, ili organizirano kroz braniteljske udruge?

9. (PODUZEĆA) Možete li opisati kakav je odnos Vaše udruge sa sindikatima koji djeluju na razini ove tvrtke, ako postoje?

- Jeste li sudjelovali u kakvim zajedničkim aktivnostima sa sindikatima koji djeluju na razini ovog poduzeća? Ako da, možete li detaljnije opisati te aktivnosti? O čemu se radilo?

- Doživljavate li vi sindikate koji djeluju na razini ovog poduzeća kao konkurente, partnere ili kao posve nezavisne organizacije u ostvarivanju ciljeva vaše udruge? Možete li pojasniti?

- Na koji način sindikalni predstavnici u ovom poduzeću gledaju na postojanje i rad Vaše organizacije? Smatraju li vas oni konkurentima ili partnerima? Možete li pojasniti?

- Je li bilo situacija u kojima se vaša organizacija nije slagala s aktivnostima i postupcima sindikata u ovom poduzeću? Možete li opisati te situacije ako ih je bilo?

- Prema vašoj procjeni, jesu li članovi vaše udruge u jednakom, većem ili manjem postotku u odnosu na ostale zaposlenike ovog poduzeća članovi nekog od sindikata? Jeste li vi osobno član nekog od sindikata?

- Kakav je odnos vaše udruge s upravom poduzeća? Kako se uprava poduzeća odnosi prema vašoj udruzi?

- Koje uvjete za rad vaše udruge osigurava sama uprava poduzeća?

- Da li neke od aktivnosti vaše udruge financira ovo poduzeće? Koje? Koji je otprilike udio tih sredstava u vašem ukupnom budžetu odnosno ukupnim troškovima koje za svoje aktivnosti ima vaša udruga?

9. (HIBRIDNE) Kako biste opisali ključne razlike vaše udruge od drugih ne-braniteljskih organizacija iz vašeg područja djelovanja? (pr. sportske, hobističke, radne organizacije) Kako se po vašem mišljenju očituju te razlike?

- (ako već nije odgovoreno) Imate li neke kontakte i suradnje s tim organizacijama? Kako biste okarakterizirali vaše odnose s tim organizacijama?

10. Kako ocjenjujete suradnju s tijelima lokalne i državne vlasti? Imate li uopće suradnju s nekim tijelima? Jeste li pokušali surađivati?

- U čemu se ta suradnja očituje? Kako je ta suradnja izgledala?

- Smatrate li da ste u odnosima sa lokalnim/državnim tijelima u lošijoj poziciji od nekih drugih udruga? Kojih? Koji su razlozi takvog odnosa?

7. POPIS LITERATURE

1. Bežovan, G., Zrinščak, S. *Civilno društvo u Hrvatskoj*. Zagreb: Jesenski i Turk, 2007.
2. Begić, N., Sanader, M., Žunec, O. (2008) Ratni veterani u starom Rimu i u današnjoj Hrvatskoj. *Polemos*. 10(2): 11-30.
3. Carmichael, J. T., Jenkins, J. C., Brulle, R. J. (2012) BUILDING ENVIRONMENTALISM: The Founding of Environmental Movement Organizations in the United States, 1900-2000. *The Sociological Quarterly*. 53(1): 422-453.
4. Dandeker, C., Wessely, S., Iversen, A., Ross, J. (2006) What's in a Name? Defining and Caring for "Veterans" : The United Kingdom in International Perspective. *Armed Forces & Society*. 32(2): 160-167.
5. Danilova N. (2010) The Development of an Exclusive Veterans' Policy: The Case of Russia. *Armed Forces & Society* 36(5): 890-916.
6. Dobrotić, I. (2008) Sustav skrbi za branitelje iz Domovinskog rata. *Revija za socijalnu politiku*. 15(1): 57-83.
7. Gerber, D. A. (2003) Disabled Veterans, the State, and the Experience of Disability in Western Societies, 1914-1950. *Journal of Social History*. 36(4): 899-916.
8. Jenkins, J. C., (1983) Resource Mobilization Theory and the Study of Social Movements. *Annual Review of Sociology*. 9: 527-553.
9. Kardov, K.; Bagić, D.; Škacan, M. (2016) War veterans' politics and organizing dynamics in Croatia. Rad prezentiran na UACES konferenciji, 5-7. rujna 2016. London.
10. McCarthy, J. D., Zald, M. N., (1977) Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory. *American Journal of Sociology*. 82(6): 1212-1241.
11. McLaughlin, P., Khawaja, M. (2000) The Organizational Dynamics of the U.S. Environmental Movement: Legitimation, Resource Mobilization, and Political Opportunity. *Rural Sociology*. 65(3): 422-439.
12. Soldić, M., (2009) A Land Fit For Heroes: Croatian Veterans of the Homeland War. *The University of Oslo/Faculty of Humanities, Department of Literature, Area Studies, and European Languages; European and American Studies – The Balkans*.
13. Taylor, V. (1989) Social Movement Continuity: The Women`s Movement in Abeyance. *American Sociological Review*. 54(5): 761-775.
14. Žunec, O. (2006) Apsolutna žrtva i relativna kompenzacija: Proturječja društvenog položaja veterana i državne skrbi za ratne veterane i invalide. *Polemos*. 9(2): 11-41.

8. SAŽETAK

Veteranske organizacije imaju važnu ulogu reintegracije bivših sudionika ratova u mirnodopski i civilni život. Glavni predmet istraživanja ovog rada su udruge koje okupljaju ratne veterane, a promatraju se kao organizacije društvenog pokreta koje zajedno čine okosnicu veteranskog pokreta u Republici Hrvatskoj. Rad se temelji na resursno-mobilizacijskoj teoriji društvenih pokreta. Neke karakteristike ovih organizacija odnose se na čvrste mreže poznanstava ključnih aktera, mobilizacijski potencijal nekadašnjih pripadnika vojnih jedinica, hijerarhijski ustroj i principe donošenja odluka, specifično iskustvo rata te na poseban društveni položaj veterana utemeljen na snažnoj simbolici herojstva, ratništva i žrtve. Na temelju toga ostvaruju pristup posebnim društvenim resursima koji omogućavaju razvoj veteranskog pokreta i jačanje utjecaja na ostatak društva.

Ključne riječi: veterani, veteranske organizacije, veteranski pokret, resursi

Characteristics of Veterans Associations in the Republic of Croatia

War veterans' organizations have an important role in the reintegration of former war participants into peaceful and civilian life. The main subject of this research is associations, that gather war veterans, which are viewed as social movement organizations that all together form the backbone of war veterans' movement in the Republic of Croatia. This paper is based on the resource-mobilization theory of social movements. Some characteristics of these organizations relate to the solid networks of key actors, the mobilization potential of former military personnel, the hierarchical organization and decision-making principles, the specific experience of war and special social position of war veterans based on a strong symbolism of heroism, warfare and victimhood. Based on that, they gain access to special social resources that enables further development of veterans' movement and enhancing influence on the rest of society.

Keywords: war veterans, war veterans' organizations, war veterans' movement, resources